

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Nikola Šubić Zrinski u poljskoj kulturi

Author: Leszek Małczak

Citation style: Małczak Leszek. (2017). Nikola Šubić Zrinski u poljskoj kulturi. W: S. Blažetin (ur.), "XIII. Međunarodni kroatistički znanstveni skup : zbornik radova" (S. 307-314). Pécs : Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Leszek Małczak

Šlesko sveučilište u Katowicama

Nikola Šubić Zrinski u poljskoj kulturi

Nacrtak: U radu se prikazuje nazočnost Nikole Šubića Zrinskog u poljskoj kulturi analizom književnih, znanstvenih i popularnoznanstvenih tekstova (književna djela, povijesne knjige, natuknice u enciklopedijama) koji potječu iz različitih razdoblja, od XIX. stoljeća do danas.

Ključne riječi: Nikola Šubić Zrinski, Theodor Körner, prijevod, subverzija.

Proučavanje nazočnosti Nikole Šubića Zrinskog u poljskoj kulturi obuhvaćalo je uvid u različite tipove tekstova iz različitih razdoblja: književne, popularnoznanstvene i znanstvene, književna djela, povijesne knjige, natuknice u enciklopedijama. Istraživanja su rezultirala donekle iznenađujućim, ali ipak razumljivim i logičnim ishodima koji se odnose na trenutak najveće popularnosti ovoga hrvatsko-mađarskog plemića i vrsti djela u kojem je postao glavni lik. Naime, najzanimljivijim u poljskoj kulturi razdobljem recepcije Nikole Šubića Zrinskog pokazalo se vrijeme – ne njegova života i glasovite obrane sigetske tvrđave koja je odjeknula cijelom Europom – nego doba podjele Poljske, dakle, tristo godina kasnije, u drugoj polovici XIX. stoljeća, u jednome od najtežih trenutaka u poljskoj povijesti, nakon siječanjskog ustanka 1863. „Poljsko” djelo koje je, pak, opisivalo očajnički čin Zrinskoga bio je prijevod povijesne tragedije *Zrinski*, čiji je autor njemački pjesnik Theodor Körner.

Razloge zašto se nije službeno i javno pisalo te komentiralo čin Zrinskoga u drugoj polovici XVI. stoljeća treba tražiti u političkome kontekstu. Naime, Prva Poljska Republika nije htjela pomagati Mađarima jer nije željela sudjelovati u ratovima protiv Osmanskog carstva, nije htjela kršiti mir sklopljen s Turcima. Jedan od strateških ciljeva njezine vanjske politike bilo je izbjegavanje svake vrste sukoba s Carigradom. Veličanje, glorificiranje čina Zrinskog stoga nije bilo politički korektno. Povijesni trenutak vidljiv je i u Körnerovoj drami *Zrinski*, čiji će se poljski prijevod pokazati najvažnijim literarnim tragom Zrinskoga u poljskoj književnosti i kulturi. U šestome prizoru drugoga čina Wilaky (Vilacky), jedan od mađarskih zapovjednika, odgovarajući na pitanje Zrinskoga kakva je situacija u Beču, kaže da je, među ostalim, došao Poljak Olbracht Łaski na čelu konjanika presvučenih u mađarske odore jer poljskoga kralja obvezuje mir s Turcima.

Prilike se mijenjaju kad Poljaci potkraj XVIII. stoljeća gube vlastitu slobodu i kada u novim uvjetima, pod čizmom triju okupatora, nemaju mogućnost otvorena izražavanja vlastitih potreba i želja. U takvim okolnostima sputana, zarobljena nacionalna kultura traži novi put uspostavljanja komunikacije s društvom, primarnim recepijentom, služeći se posrednikom kad već ne može izravno, otvoreno i iskreno; traži se kostim, maska, forma u koju bi se skrio željeni sadržaj, poruka upućena društvu. Često u tu svrhu poseže za stranom kulturom, koja nije toliko izložena cenzuri, primjerice, djelom stranoga autora koji ne mora odgovarati na teška pitanja cenzora i kojega bi možda bilo nezgodno zabraniti. Na taj način strano djelo može postati vrlo popularno, a njegov uspjeh ne bismo mogli shvatiti ni objasniti bez povijesno-političkoga konteksta. Strana kultura, dakle, pruža ciljnoj kulturi ono čega u određenome trenutku u njoj nema. A koje bi onda moglo biti najvažnije pitanje za kulturu i i književnost u raskomadanoj Poljskoj, podijeljenoj u XIX. stoljeću poput Hrvatske, na tri dijela, koja pripadaju trima europskim velesilama: Rusiji, Njemačkoj i Austriji – ako ne sloboda pojedinca i zajednice, borba za neovisnost, sloboda o kojoj se nije moglo pisati, a kamoli pozivati na bitku za nju. Jedan od likova koji je mogao služiti poljskoj kulturi tako da mimo vlasti pošalje rodoljubnu poruku poljskom čitatelju bio je junak očajničke obrane Sigeta, junak kakva je trebala poljska ideologija XIX. stoljeća, junak koji žrtvuje svoje dobro, sreću i interese u ime zajednice, koji se beskompromisno bori za slobodu, koji ne popušta i koji plaća najvišu cijenu u borbi za slobodu. Nikola Šubić Zrinski odlično je odgovarao uzoru poljskog rodoljuba romantične provenijencije, modelu ponašanja i običaja poljske aristokracije i posjedničkog plemstva, proizišleme iz sarmatske tradicije.

Za branitelja Sigeta najpovoljnijim se pokazalo najteže vrijeme za Poljake. Zrinski nikada nije bio tako prisutan u poljskoj kulturi kao u drugoj polovici XIX. stoljeća i na početku XX. stoljeća, poslije neuspjelih ustanaka i pobuna protiv okupatora. Opis lika Nikole Šubića Zrinskog nalazimo u najvažnijem enciklopedijskom izdanju ovog vremena, u *Općoj enciklopediji*, tiskanoj u Varšavi 1868. u nakladi Samuela Orgerlanda, jednog od najpoznatijih poljskih tiskara, u prvoj poljskoj višesveščanoj enciklopediji. Od svih Zrinskih predstavljen je samo Nikola Šubić Zrinski u natuknici „Zrinyi albo Zrini (Niklasz, grof / hrabia)”. Uz uobičajeni opis opsade i obrane Sigeta, autor natuknice na početku puno mjesta posvećuje značaju bana, crtajući njegov karakterološki portret. Spominje se da potječe iz stare slavenske obitelji grofova iz Bribira. Hvali njegove vojničke vještine koje je pokazivao od mladih

godina, nepristranu pravednost u kažnjavanju i nagrađivanju, velikodušnost u darivanju, vrline koje su mu jamčile poslušnost i ljubav vojnika¹.

Nikoli Šubiću Zrinskom puno mjesta posvećuje također povjesničar Justyn Feliks Gajsler u trosveščanoj *Povijesti Mađarske*, tiskanoj potkraj 90-ih godina XIX. stoljeća i početkom XX. stoljeća u Varšavi kod poznatog varšavskog knjižara i izdavača Edwarda Wende. U opširnu opisu opsade Sigeta predstavlja ga kao hrabra vojnika, viteza, nazivajući hrvatskog bana pravim Slavenom („z krwi i kości”). Štoviše, on je za njega uzor domoljuba jer je „više volio svoju domovinu nego bogatstvo, počasti, priznanja, čak i uživanje te život, a u junačkoj smrti za 'svoje' vidio slavu” / „więcej 'domowinę' swojną, aniżeli skarby, zaszczyty, dostojenstwa, a nawet rozkosze i żywot cenił, a w chwalebnej o bohatyrskiej za 'swoich' śmierci chwałę widział” (Gajsler 1902: 40). Gajsler navodi, služeći se u tome *Poviješću Hrvatske* Tadije Smičiklase, banove riječi upućene vojnicima u izvorniku i izvrsnu prijevodu na poljski jezik.

Najvažniji pak za recepciju lika i djela Šubića Zrinskog pokazao se poljski prijevod drame u Poljskoj u XIX. stoljeću vrlo popularna Theodora Körnera, autora povijesne tragedije *Zrinyi* (poljskoj publici poznata su i druga njegova djela: među ostalim, libreto za operu *Gwarkowie. Opera romantyczno-fantastyczna w 4-ch aktach* te pjesme). Razloge poljske popularnosti ovog njemačkog pjesnika i dramskog pisca, koji također svojom biografijom i smrću za domovinu (poginuo kao član dobrovoljačkih njemačkih jedinica u protunapoleonskom ratu) opravdava mjesto koje zauzima u poljskoj kulturi, treba tražiti u izvanpolitičkim čimbenicima i donekle u subverzivnom potencijalu tragedije *Zrinyi* koja govori o borbi junaka za obranu naroda i religije, junaka za kojeg je sloboda zemlje i religije važnija od vlastita života. U danome je trenutku poljska publika u Kongresnoj Poljskoj mogla naći kod Körnera sadržaj koji inače ne bi mogao proći carsku cenzuru u tekstu poljskog autora, naime, nakon siječanjskog ustanka carska je vlada zabranila objavljivanje tekstova o borbi za neovisnost Poljaka, i na taj je način djelo njemačkoga dramskoga pisca postalo primjer legalne protuosvajačke književnosti („literatura antyzaborcza“). Tadeusz Namowicz u članku *Zrinyi Theodora Körnera u književnom životu Poljske XIX. stoljeća* postavlja tezu da je „Körnerovoj dramu dodijeljena uloga stimulatora u oblikovanju političkih stavova širokih krugova plemićkih revolucionara, a najpotpunije se to moglo ostvariti prevođenjem stranih djela na poljski jezik i njihovim postavljanjem na scenu. / Dramatowi Körnera przeznaczono

---

¹(*Encyklopedia powszechna* 1868: 738) „Bohaterska jego postawa, żywość ruchów, szczodrota w darowiznach, bezstronna sprawiedliwość w karaniu i nagradzaniu, zjednały mu bezwarunkowe hufców podwładnych posłuszeństwo i miłość”.

rolę stymulatora w kształtowaniu się politycznych postaw szerokich kręgów szlacheckich rewolucjonistów, a najpełniej można to było osiągnąć przez tłumaczenie utworów na język polski oraz przez przedstawienia teatralne” (Namowicz 1978: 221).

O popularnosti drame svjedoči broj njezinih prijevoda. Budući da svi nisu sačuvani, teško je točno rekonstruirati koliko ih je bilo i utvrditi im autorstvo. Na temelju postojećih bibliografija (ponajprije najpoznatije Karola Józefa Estrachera, zvanog ocem poljske bibliografije) možemo utvrditi da se najvjerojatnije radi o najmanje šest prijevoda, s tim što ne možemo govoriti o Poljskoj toga vremena kao jedinstvenom prostoru. Poljska je podijeljena na tri dijela, ruski, austrijski i njemački, Poljaci *de facto* žive u trima različitim državama, u kojima su institucije i uvjeti kulturnog života, političke slobode potpuno drukčije. Imamo, dakle, dva anonimna prijevoda, dva tiskana i četiri sačuvana. Jedan je nastao u Lavovu 1827. (nije sačuvan) i bio je postavljen na scenu. Drugi, čiji se autorski rukopis nalazi u Jagiellonskoj knjižnici s inicijalima Felix I i posvetom poljskom kazalištu u Żytomierzu, prema Namowiczu vjerojatno s početka druge polovice XIX. stoljeća, nađen u ostavštini Józefa Ignacego Kraszewskiego, koji je od 1853. do 1859. živio u Żytomierzu (zato zvan żytomijski, ali ne zna se je li nastao u ruskoj okupacijskoj zoni, gdje ga, za razliku od austrijske okupacijske zone, nije bilo moguće igrati u kazalištu.). Treći je prijevod Ludwika Jenikea, koji je doživio 3 izdanja: 1867., izašlo u Varšavi, u ruskoj okupacijskoj zoni (*Zriny, tragedia z dziejów węgierskich w 5ciu aktach, Teodora Körnera*. Przełożył wierszem rytmicznym Ludwik Jenike. Warszawa. Druk Gazety Polskiej), i dva u Złoczowu, austro-ugarskoj okupacijskoj zoni, gdje su bila tiskana djela koja nisu mogla izaći u Kongresnoj Poljskoj iz 1892. (*Zriny, tragedia z dziejów węgierskich w 5ciu aktach*. Przełożył wierszem jambicznym Ludwik Jenike, Złoczów, nakład i druk Wilhelma Zukerkandla) i 1905. Četvrti je djelo Józefa Winkowskog i Franciszka H. Nowickiego iz 1889. (*Zriny. Tragedya w pięciu aktach Teodora Körnera*. Przekład wierszem miarowym Akt I. i II. przez Profesora Franciszka Nowickiego, Akt III., IV. i V. przez Profesora Józefa Winkowskiego. Rzeszów, nakład tłómaczy, druk J. A. Pelara (H. Czerny))², i, naposljetku, peti prijevod Henryka Rosmana te šesti Seweryna Kaplińskog (nije sačuvan).

Ludwik Jenike u uvodu opširno predstavlja Theodora Körnera, povijesni kontekst u kojem se zbiva radnja drame te daje, donekle superiornu, ocjenu teksta. Piše o jakim i slabim stranama djela, posljednje povezujući s mladom dobi autora koji je imao 20 godina kad je

---

²Prijevod Nowickog (prva i druga slika) izašao je ranije 1885. a Winkowskog 1889. (treća, četvrta i peta slika) kao dio svakogodišnjeg *Školskog izvještaja* Cesarsko-Królewskiego Wyższego Gimnazjum w Rzeszowie (Carska i kraljevska viša gimnazija u Rzeszowu).

djelo dovršio. Predbacuje mu nepotrebno „trčanje za efektom”, u kreiranju literarnog svijeta („bahatu hrabrost”). Hvali i divi se istodobno što je unatoč mladoj dobi uspio napisati tekst koji odlikuje bogatstvo jezika, snaga vizualizacije, izražajnost kontura i točnost karakteristike (Körner 1867: 6.). U literaturi se spekulira da je Jenike mogao prevesti Zrinskoga pod utjecajem svečane 300. obljetnice opsade Sigeta koja je održana u Zagrebu 1866. (Csaplaros 1969: 390–391, Namowicz 1978: 225). Jenike je bio važna figura u kulturnom životu Kongresne Poljske. 27 godina uređivao je tjednik „Tygodnik Ilustrowany”, stekao je nadimak ‘urednik nad urednicima’, kod njega su, među ostalima, debitirali Henryk Sienkiewicz, Eliza Orzeszkowa, Maria Konopnicka. Prevodio je također Schillera i Goethea (Biernacki 2017). Jenikov je prijevod imao povoljne recenzije. Aleksander Kraushar pisao je da, premda znamo njemački izvornik, tek prijevod otvara oči za mnogobrojne ljepote teksta. Namowicz u toj pohvali i nagovoru za čitanje prijevoda vidi političke razloge jer je riječ o tekstu koji govori o tabu-temi u to doba – borbi za nacionalnu slobodu (Namowicz 1978: 226).

Zanimljive rezultate donosi usporedba poljskih prijevoda. Pitanje prijevoda dotaknuo je u svom članku Tadeusz Namowicz. Poljski istraživač uspoređuje dva prijevoda, anonimni s početka druge polovice XIX. stoljeća i prijevod Jenikea iz 1867. Dok je prvi prijevod vjeran originalu, u drugom se autor prijevoda odlučuje na redukcije i supstitucije, zatirući poštovanje prema austrijskom caru jasno naznačeno u njemačkom izvorniku. Kao primjer Namowicz navodi ulomak druge slike, petog prizora u kojem Zrinski u razgovoru s poslanikom Vilackym kaže u anonimnom prijevodu da se borio za Boga, moj puk i moga cara³, kod Jenikea za slobodu i za Boga (u izvorniku *Ich focht für Gott, mein Volk und meinen Kaiser*, Namowicz 1978: 225)⁴. U prijevodu Winkowskog i Jenikea, koji nije predmet Namowiczeve analize, a koji ću istražiti, Zrinski kaže da se borio za vjeru, narod i cara⁵. Namowiczeva je teza da Jenike reducira tipičan za Körnera legitimizam i vjernost austrijskom caru Zrinskoga i naglašava motiv nacionalne zajednice. Dok je prvo zapažanje točno, za drugo nema u članku primjera, a daljnja analiza pokazat će upravo suprotnu tendenciju. Naime, Namowicz analizira dva prijevoda od kojih jedan, anonimni, nije objavljen. Kaže da prvi pripada prvoj fazi recepcije, tipičnoj za prvu polovicu 19. stoljeća, borbenoj i romantičarskoj, drugi drugoj fazi recepcije, u okolnostima nakon neuspjelih ustanaka, potištenosti Poljaka i njihova izlaganja najžešćoj represiji ruske vlasti. U ovome ću radu predložiti usporedbu dvaju drugih prijevoda koja Namowiczevu tezu o naglašavanju motiva nacionalne zajednice kod Jenikea stavljaju

---

³Walczyłem za Boga, lud mój i mego cesarza. (Namowicz 1978: 225).

⁴Walczyłem za swobodę i za Boga. (Körner 1967: 34).

⁵Za wiarę, naród, cesarza walczyłem. (Körner 1889: 31)

pod upitnik. Naime, kad usporedimo upravo prijevod Winkowskog i Nowickog s prijevodom Jenikea, koji se čine bolji jer se radi o dva objavljena prijevoda koji kao takvi funkcioniraju u određenom - treba odmah naglasiti - različitom društvenom, političkom i kulturnom kontekstu, dakle, o dvama djelima koja možemo analizirati u kontekstu istraživanja književno-kritičke recepcije (a ne traduktološke jer je i sam prijevod vrsta recepcije) lika Nikole Šubića Zrinskog. Ako imamo prijevod koji nije tiskan, koji je ostao u rukopisu, koji nije postavljen na scenu, to nije gotov i završen tekst. Prijevod koji se tiska podliježe različitim ograničenjima; onaj u Varšavi mora odobriti službena cenzura. Anonimni žitomirski prijevod vjerniji je originalu od Jenikeova prijevoda i bliži prijevodu Winkowskog i Nowickog, nastalom i objavljenom u Austro-Ugarskoj. No u strategiji prevođenja bitnijom se čini različitost društvenog, političkog i kulturnog konteksta među objavljenim prijevodima nastalima u drugoj polovici 60-ih u Varšavi i u drugoj polovici 80-ih u Rzeszowu.

Namowiczevo zapažanje Jenikeove redukcije prisutnosti austrijskog cara u tekstu drame odnosi se na mnoga mjesta. Najčešće se ovo događa u ulomcima koji se tiču borbe, što je vidljivo u gore spomenutu primjeru. Jenike dosljedno izbjegava spominjanje vladara, austrijskog cara i podređenosti, službu Zrinskog i njegovih ljudi caru. Međutim, pozivanje u borbi na austrijskog cara prati pozivanje na zemlju, domovinu, narod. Jenike, za razliku od Winkowskog i Nowickog, koji se drže originala, ne bori se za zemlju, narod, nego koristi opći pojam borbe za slobodu. U drugoj slici, prvome prizoru, Eva, supruga Zrinskog, u razgovoru s kćeri Helenom, zaručnicom i ljubavlju Lovra Juranića, objašnjava joj ulogu žene muža koji se bori za slobodu, Winkowski kaže *zemlje*⁶, Jenike svoje *braće*⁷. U šestome prizoru druge slike u posljednjoj rečenici Zrinski, kad saznaje da neće stići nikakva pomoć, kaže da će umrijeti za cara Maksimilijana, za narod i za vjeru te da mu je domovina najdraže imanje⁸, dok se kod Jenikea spominju samo narod i vjera⁹. Nema niti cara niti domovine. U desetome prizoru druge slike kod Winkowskog i Nowickog Vilacky kaže o Zrinskom da mu se čini kako se sprema žrtvovati za vjeru, domovinu i cara¹⁰, dok kod Jenike samo vidi da se sprema umrijeti¹¹. U jedanaestome prizoru druge slike, kad objašnjava svojim vojnicima situaciju, zašto car ne može doći u pomoć, kod Winkowskog i Nowickog kaže da car vjeruje u našu

⁶Gdy się bohater z miłości ramienia / Za wolność kraju do boju wyrzywa, (Körner 1867: 23).

⁷Gdy w walce za swobodę braci swych, / Z miłości objęć się wydziera mąż, (Körner 1889: 26).

⁸Maxymilianie! / W tej walce dam ci wierności dowody, / Ród mój poświęcę za ciebie, za naród, / Za naszą wiarę, me największe dobro; Wszak mi ojczyzna najdroższem mieniem! (Körner 1889: 34).

⁹Nie żądam innej sławy, jak radośnie / za naród mój, za świętą wiarę ledz! (Körner 1867: 36).

¹⁰Zdaje mi się że ma zamiar poświęcić / Życie za wiarę, ojczyznę, cesarza. (Körner 1889: 39).

¹¹Ja widzę w tem że umrzeć się gotuje. (Körner 1867: 42).

lojalnost i da ćemo za vjeru, domovinu i slobodu prezreti smrt kao junaci¹², dok kod Jenikea kaže vojnicima da sve sad ovisi o njima, o njihovoj hrabrosti¹³. Na kraju tog govora u prijevodu Winkowskog i Nowickog priseže da će biti vjerman caru i domovini do smrti, da neće ostaviti Mađare¹⁴, dok će u Jenikeovu izdržati do posljednje kapi krvi, s nacionalno neodređenom braćom¹⁵. Kod Winkowskog i Nowickog svi vojnici odgovaraju svečanom prisegom da će se boriti do kraja i da će umrijeti za vjeru, cara i domovinu¹⁶, dok kod Jenikea kažu da će se boriti do zadnje kapi krvi¹⁷. U drugome prizoru pete slike, kad Zrinski drži monolog o svojoj sudbini i nadolazećoj smrti te razmišlja o budućim naraštajima, kaže da će puk vječno poštovati onoga tko je poginuo u borbi s osvajačima¹⁸. Jenike, pak, prevodi da će sjajem blještati zasluge onih koji su poginuli za puk¹⁹. I napokon, na kraju, u osmome prizoru pete slike prije posljednjeg juriša kod Winkowskog i Nowickog svi kažu da će poginuti za vjeru i za zemlju²⁰, kod Jenikea za dobru stvar²¹.

Navedeni primjeri pokazuju da Jenike češće piše o neodređenoj zajednici, upravo izbjegava kategorije nacije i domovine, koje se puno češće pojavljuju kod Winkowskog i Nowickog. Nema potvrde za Namowiczewu tvrdnju da Jenike naglašava motiv nacionalne zajednice. U ulomku koji citira nema prijevoda riječi *Kaiser*, no nema ni prijevoda riječi *Volk*, umjesto toga pojavljuje se apstraktna sloboda.

U međuratnom razdoblju nastavlja se način pisanja i prikazivanja Zrinskog iz vremena podjele Poljske. U *Velikoj općoj enciklopediji* tiskanoj u Krakovu, kod izdavača Wydawnictwo „Gutenberg”, nalazi se natuknica Zrinyi (obitelj). Čitamo u njoj da je to hrvatski plemićki rod, i da je najpoznatiji njegov predstavnik Miklos, dakle, Nikola Šubić Zrinski, te da se proslavio istaknutom hrabrošću i vještinama (*Wielka...* : 299).

U *Slikovnoj enciklopediji Trzaski, Everta i Michalskog* tiskanoj u jednom od najvećih izdavača u međuratnom razdoblju koji se specijalizirao u popularnoznanstvenim

---

¹²Dla tego ufa on naszej wierności, / Że my za wiarę, ojczyznę i wolność / Śmiercią wzgardzimy jak bohaterowie (Körner 1889: 40).

¹³Wszystko teraz / Polega na was, na dzielności waszej. (Körner 1867: 43).

¹⁴Ja, Mikołaj Zriny, przysięgam / Wobec Boga być wiernym cesarzowi / I ojczyźnie aż do zgonu! Niechaj mię Bóg / Opuści w ostatniej śmierci godzinie. / Jeślibym ja was miał kiedyś opuścić, Ginać i zwyciężać nie chciał z Węgrami! (Körner 1889: 41).

¹⁵Przysięgam Bogu i wam wszystkim, bracia, / Że wytrwam do ostatniej kropli krwi! / Niech tak mi Bóg pomoże w chwili zgonu, / Jak pragnę odnieść, bracia, razem z wami / Zwycięstwo, albo bohaterską śmierć! (Körner 1867: 44).

¹⁶Zginać za wiarę, ojczyznę, cesarza! (Körner 1889: 42).

¹⁷Wytrwałość do ostatniej kropli krwi! (Körner 1867: 45).

¹⁸Kto za kraj zginął w walce z najeźdźcami, / Tego czcić będzie wiecznie jego lud (Körner 1889: 77).

¹⁹Lecz przyszłym wiekom blaskiem swym zaświeci / Zasługa tych, co legli za swój lud (Körner 1867: 80).

²⁰Tak, tak! Zginie my za wiarę i kraj! (Körner 1889: 86).

²¹Szczęśliwy kto za dobrą sprawę ginie! (Körner 1867: 90).

publikacijama, rječnicima, udžbenicima i enciklopedijama nalazi se kratka natuknica „Zrinyi Mikołaj”, dakle, mađarska verzija prezimena i polonizirano ime (Lam 1927: 1196). Kaže se da je bio hrvatski ban Hrvatske, Dalmacije i Slavonije i da se proslavio junačkom obranom Sigeta. Slična je natuknica u još jednoj enciklopediji iz međuratnog razdoblja – *Ilustriranoj općoj enciklopediji* (Wachtel 1936: 801).

Poslije Drugoga svjetskog rata znatno se manje piše o Nikoli Šubiću Zrinskom nego o njegovim unucima: Petru i ponajprije Nikoli. U *Povijesti Mađarske* Waclaw Felczak Zrinskoga spominje u jednoj rečenici, kao bana Hrvatske i vođu heroja Szigetvára (Felczak 1983: 125–126). Važnija u sigetskoj bitci za njega je smrt Sulejmana. Okolnosti smrti Zrinskog nisu uopće spomenute. Puno više mjesta Zrinskom i obrani Sigeta posvećuju u *Povijesti Jugoslavije* dvojica autora – Waclaw Felczak i Tadeusz Wasilewski. Pišu da je na čelu 3500 branitelja, uglavnom hrvatskih vojnika, branio tvrđavu i na kraju, videći nemogućnost daljnje obrane, izjahao iz ugrožene tvrđave i poginuo u jurišu na Turke (Felczak, Wasilewski 1985: 174). U 12 svesku *Velike opće enciklopedije*, tiskanoj 60.-tih nalazi se natuknica o Nikoli Šubiću Zrinskom i njegovu unuku Nikoli. O prvome se govori da je mađarski vođa i političar, hrvatski ban, i da je potjecao iz hrvatske feudalne obitelji. Okolnosti smrti nisu predstavljene kao očajnička smrt, nego gotovo kao pogibija pri pokušaju povlačenja iz plamteće tvrđave²².

Poslije 1990. u novoj *Velikoj Enciklopediji PWN* nalazimo trojicu Zrinskih, Petra i Nikolu te njihova djeda Šubića Zrinskog. Posljednji je predstavljen kao mađarski vođa i ban Hrvatske. Ima samo mađarski oblik imena i prezimena: Zrinyi Miklós. Kod unuka se navodi i hrvatski oblik prezimena (Wojnowski 2005: 443–444).

U poljskoj kulturi obrana Sigeta nikad nije postala značajnom temom. Herojski čin Zrinskog nije nadahnuo nijednog poljskog književnika, kao što je Hoćimska bitka bila inspiracija Gunduliću za njegov ep. Zrinski je ušao u poljsku kulturu na sličan način kao što je ušao u hrvatsku kulturu u XIX. stoljeću, posredstvom prijevoda, kao glavni lik povijesne tragedije Theodora Körnera, igranoj najprije u izvorniku i poslije u hrvatskome prijevodu na scenama zagrebačkih kazališta (Bratulić 2016: 15). Körnerov Zrinski postaje Poljacima zoran primjer bespoštedne borbe za pravu stvar, za slobodu i žrtve na oltaru ugrožene domovine. Nacionalnost Zrinskog nije Poljacima previše bitna, među ostalim i zato što Poljake s Mađarima - osim povijesnih te dinastičkih – vežu i prijateljski odnosi, koji, primjerice u međuratnom razdoblju, smetaju bližoj suradnji prve Jugoslavije i Druge Poljske Republike jer

---

²²„zginął, gdy po dwumiesięcznej obronie usiłował wyprowadzić garnizon z płonącej twierdzy” (*Wielka encyklopedia powszechna* 1969: 750).

bi bliža suradnja s Jugoslavijom mogla pokvariti odnose s Mađarima. Njegovo hrvatstvo i mađarstvo u poljskoj percepciji supostoję.

Literatura:

Biernacki, Andrzej: *Internetowy polski słownik biograficzny*, www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/ludwik-jenike, pristup 30.06.2017

Bratulić Josip, Lončarević Vladimir, Petrać Božidar (2016): *Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu*, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb.

Csapláros, István (1969): *Stosunek Węgrów do sąsiadujących z nimi południowych Słowian w twórczości T. T. Jeża*, u: *Studia z dziejów polsko-węgierskich stosunków literackich i kulturalnych*, redaktor wersji polskiej Jan Reychman przy współudziale I. Csaplárósa i A. Sieroszewskiego, Ossolineum, Wydawnictwo PAN, Wrocław, str. 376–399.

Encyklopedia powszechna (1868): t. 28, Warszawa 1868, nakład, druk i własność S. Orgelbranda, Księgarza i Typografa.

Felczak, Waław (1983): *Historia Węgier*, Ossolineum, Wrocław.

Felczak, Waław: Wasilewski, Tadeusz (1985): *Historia Jugosławii*, Ossolineum, Wrocław.

Gajsler, Justyn, Feliks (1902): *Dzieje Węgier w zarysie*, t. 3, Kasa Pomocy dla Osób Pracujących na Polu Naukowym im. Józefa Mianowskiego: skład główny w Księgarni E. Wendego i S-ki, Warszawa.

Körner, Theodor (1867): *Zriny. Tragedya z dziejów węgierskich*, przełożył wierszem rytmicznym Ludwik Jenike, Drukarnia Gazety Polskiej, Warszawa.

Körner, Theodor (1889): *Zriny. Tragedya w pięciu aktach Teodora Körnera*, przekład wierszem miarowym Akt I. i II. przez Profesora Franciszka Nowickiego, Akt III., IV. i V. przez Profesora Józefa Winkowskiego, nakład tłómaczy, druk J. A. Pelara (H. Czerny) Rzeszów.

Lam, Stanisław (1927): *Ilustrowana Encyklopedia Trzaski, Everta i Michalskiego*, t. 5, vol. 2, Nakładem Księgarni Trzaski, Everta i Michalskiego, Warszawa.

Namowicz, Tadeusz (1978): „Zrinyi Theodora Körnera w życiu literackim Polski XIX wieku”. u: *Studia z dziejów polsko-węgierskich stosunków literackich*, red. István Csapláros, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, str. 219–226.

Suchodolski, Bogdan i dr. (1969): *Wielka encyklopedia powszechna*, t. 12, PWN, Warszawa.

Wachtel, Marian, Jerzy (1936): *Ilustrowana Encyklopedia Powszechna* (1936), J. Przeworski, Warszawa.

Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powszechna (1930), t. 18, Wydawnictwo „Gutenberg“, Kraków.

Streszczenie

Artykuł jest próbą ukazania obecności Nikoli Šubicia Zrinskiego w polskiej kulturze poprzez analizę tekstów literackich, popularnonaukowych i naukowych pochodzących z różnych okresów, od XIX wieku do dzisiaj. Z przeprowadzonych badań wynika, że największą popularnością postać chorwackiego bana cieszyła się w drugiej połowie XIX wieku, w najtrudniejszym dla Polaków okresie zaborów. Zrinski wszedł do polskiej kultury za pośrednictwem przekładu tragedii historycznej napisanej przez niemieckiego poetę Theodora Körnera. Utwór ten doczekał się co najmniej sześciu przekładów. Fenomen popularności polskiej wersji tego tekstu, zwłaszcza w zaborze rosyjskim, wynika z tego, że władze rosyjskie po powstaniu styczniowym 1863 roku zabroniły publikowania tekstów na temat walk Polaków o niepodległość. Dzięki temu Zrinski, jako przykład bohatera gotowego poświęcić życie w obronie ojczyzny, decydującego się na straceńczą walkę o wolność, idealnie pasował do modelu postawy patriotycznej. W samych tłumaczeniach, przede wszystkim w przekładzie autorstwa Ludwika Jenike, powstałym w zaborze rosyjskim, zostały wprowadzone liczne zmiany, najczęściej redukcje i substytucje. Jenike unika wymieniania imienia cesarza austriackiego, a kategorie: naród, ojczyzna, kraj, często zastępuje abstrakcyjnymi i nieokreślonymi pojęciami jak wolność czy bracia.

Słowa kluczowe: Nikola Šubić Zrinski, Theodor Körner, przekład, subwersja.